

Ráduly Róbert Kálmán

Székelyföld, a belső gyarmat

**Az elveszett világ nyomdokain,
avagy honnan kell közelíteni a Székelyföld kérdéséhez**

„Az együtt élő népek számára teljes nemzeti szabadság. Minden egyes nép a saját nyelvén, a saját kebeléből származó egyének révén oktat, igazgat és ítélkezik, és minden egyes nép az országos törvényhozó testületekben és a kormányzásban az őt alkotó személyek számával arányosan kap képviseleti jogot.”¹ Két mondat az 1918 végén Gyulafehérváron megtartott Nemzetgyűlés Kialtványából. Négy tucat szó, amelyet minden erdélyi embernek betéve kellene tudnia és vallania. Egy olyan szövegrész, amely minden egyes erdélyi közintézmény bejáratánál ott kellene hogy álljon, hiszen ez az az államalapító alapelv, amely az összes közül a legfontosabb.²

Ehelyett az alapelvet a feledés és feledtetés vastag pora burkolja, szóba-hozását hallgatásra való intelem, felemlegetését sokatmondó mosoly kíséri. Aztán csend és újra csend. Egészen pontosan siri csend. Az egész úgy kezdődött, hogy a román nép röpke négy év alatt elfelejtette az alapelvet, és az 1923-as Alkotmány „az oszthatatlan nemzetállam” fogalmát szentesítette. Miközben erőteljesen zajlott az együtt élő népek életerejének elsorvasztása. Vagyonelkobzások, kisajátítások, boszorkányüldözések hosszú sora következett, és beindult a homogenizációs állampolitika. A közösség erejét mindenekelőtt a gazdasági háttér és nem az idegenbeli politikai szerepvállalás szavatolja mindenkor. Ezt a románok jól tudták, és erőteljesen ültették gyakorlatba a két világháború között és a második világháborút követően, mindennemű gazdasági forrásától megfosztva ezáltal a székely közösséget is. Odalettek a közbirtokosságok, és végleg elkobozták a csiki magánjavak igen jelentős vagyonát. A múltó évek siri csendjét a Securitate új leple alatt elvégzett házkutatásai, letartóztatásai zavarták ideig-óráig meg. Aztán az egyik együtt élő nép szép csendben elköltözött, a másik ugyancsak szép csendben fogyott, egyre csak fogyott. Ezt követően jött az 1989-es változás, a „némafilmhez” hangot is társítottak. De az együtt élő népek jogállásáról szóló államalapító alapelvet még mindig vastag por borítja.

Erről tovább hallgatni azt jelenti, hogy a lényegyet hallgatjuk el. A mi jogállásunk kielégítő rendezése tehát nem arról szól, hogy a román politikai elit egy része hajlandó-e támogatni az elvárásainkat vagy sem, hanem arról, hogy a román politikai elit hajlandó-e vállalni a modern román állam létrejöttkor kikialtott legfontosabb alapelvet. Ez természetesen paradigmavál-

tást jelent, amelynek következtében előbb a hivatalos propaganda által sikerrel beködösített gondolatvilágunk egyensúlya áll majd helyre, ezt követően pedig a cselekvőképességünk is kiteljesedik. Az 1923-ban elvesztett világunkat kell előbb megismernünk, aztán megkeresnünk és megtalálnunk, azaz újraépítenünk és továbbépítenünk.

A népesedés, avagy kikkel keressük az elveszett világot

A tavalyi népszámláláson drámai adatokkal kellett szembesülnünk. Az elmúlt tíz év alatt Erdélyben a hivatalos népszámlálások alkalmával önmagukat magyarnak valló személyek száma mintegy 200 000 fővel, azaz 12%-al csökkent. Békeidőben közösségünket nem érte még ekkora veszteség. A székelyföldi, és különös tekintettel a keleti végek (Csíkszék, Gyergyószék, Kézdiszék) megtartó erejét tükrözi, hogy itt a fogyás mindössze 6%-os volt. Mi sokkal jobban álltuk a sarat. Talán azért, mert Magyarország közel hetven éves és Románia több mint nyolcvan éves homogenizációs politikája dacára a székelység még mindig más. A határörkösözösből az idő és a modernizáció sem törölte ki teljesen sem az önvédelmünket, sem az önrendelkezést. Mindkettő hozzátartozik a székely mivoltunkhoz.

Sajnos, így is bőven van okunk aggodalomra. Mindenekelőtt azért, mert az elit, a felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek kivándorlási mutatói jóval meghaladják az átlagot. Ilyen tekintetben kétségkívül érdekes azok sorsának számbavétele, akikkel együtt ballagtunk egykor.³ Harminchatan végeztünk Csíkszereda elitosztályában a matematika-fizika szakon. Ebből 16-an élünk Csíkszeredában, további négy személy pedig a Székelyföldön (Tusnádfürdő, Szentegyháza, Alfalu, Marosvásárhely), egy az Óromániában (Bukarest), négy Magyarországon és ugyancsak négy más földrészen keresett és kisebb-nagyobb sikerrel talált is magának megélhetést (Kanada, Amerikai Egyesült Államok, Mexikó, Izrael). Ez harmincnégy. Sajnos egy srác az elválásunktól számított egy évre eltávozott az igazak világába, másiról pedig nincsenek információim. Itt meg is állok anélkül, hogy arányokat számolnék, vagy más következtetéseket is levonnék.

A székelyföldi tömblakosság népesedési mutatói egymagukban mégsem kellene hogy aggodalomra adjanak okot, de másik két betelepedett, illetve betelepített közösség mutatóinak összképében már annál inkább. Már csak azért is, mert Székelyföld elrománosítása, tömb jellegének megszüntetése hosszú távú tudatos és jól összehangolt állampolitika. Az eredmények pedig kétségbevonhatatlanok: csíkszeredai Görög Keleti Püspökség, sepsiszentgyörgyi Keleti-Kárpátok Múzeum, Cserehát, marosfői és bükklokai kolostor, hogy Marosvásárhely „elesését” ne is említsem. Mindezek az utóbbi 10 esztendő „vívmányai”. Az elrománosítás folyamata, amellyel kapcsolatosan az erdélyi magyar politikai elit többsége úgy tesz, mintha

nem venné észre, gazdasági, közigazgatási és egyházi eszközökkel zajlik. Az előbbi a „verseny” szellemében, az utóbbi a „vallási tolerancia” jegyében végzi a dolgát. A román tőkés cégek románokat telepítenek be folyamatosan, arra hivatkozva, hogy nincs képzett helyi munkaerő, a görög keleti egyház – kolostorok, zárdák és más „idegen testek” beépítésével – mintegy ékként hasítja szét az övezet egységes tömbjét. A gyimesi völgy elején van a bükklocai kolostor, amely a Csíki-medence és a Gyimesek közé hivatott a görög keletiség választóvonalát létrehozni, Marosfőn egy másik, amely Csík és Gyergyó között munkálkodik ugyanazon, a Csereháton pedig a csellel-átveréssel, a karhatalmi erőket is beleértve beköltöztetett görög katolikusok gyűjtenek idegenből románajkú gyerekeket, így „autonómaszigetet” hozva létre a székely anyavárosban.

Szólnunk kell ugyanakkor a cigánykérdésről is, hiszen gyarapodási mutatóik dinamikája gondolkodóba kell hogy ejtsen bennünket. Nem egymagában a számuk növekedése, hanem a megélhetési forrásaik szűkössége miatt. A megélhetési kényszerük pedig közbiztonsági, vagyonzbiztonsági és más kockázatokat rejteget a Székelyföld egésze számára. Szólni kell a hellyel-közzel fel-fellángoló közösségek közötti helyi feszültségekről is. Háromszéken, Csíkban vagy Udvarhelyszéken egyaránt ismerős jelenség ez. Itt éppen az állampolitika hiánya, az átfogó regionális szintű kérdéskezelés elmulasztása aggasztó. Ezáltal pedig a következő években ez a kérdés egyre több helyen lesz mind és mind válságosabb.

Rendhagyó számbavétel önmagunkról: lélek és test, avagy a művelődés és a sport

Az utóbbi évtizedben ismét szárnyra kapott a Székelyföld művelődése. A pártunk és államunk cenzúrája által egyre csak bénítóbban sújtott, a „Megéneklünk Románia” útvesztőjében vergődő kultúránk lassan kezdett megizmosodni, a közművelődési és a hivatásos vonatkozásában egyaránt. Megemlékezések, népünnepélyek, szoboravatások, emlékmű-helyreállítások, város- és falunapok, megyenapok, néptáncsoportok, fűvószenekarok és dalárdák alakultak újra, vagy születtek újra a repertoárjuk felszabadításával. Székelyföld néhány városában színház is alakult, filharmónia is működik. Ezen a téren kétségkívül nyertünk. De nem tekinthetünk el a lankadó érdeklődéstől. Egyre csökken nem csak a művelődés iránti piacképes kereslet, emellett pedig a művelődés iránti érdeklődés is. A megemlékezéseink, szoboravatásaink rutinszerűvé váltak, a művelődési eseményeinket pedig egyre gyakrabban a várt befogadó közeg érdektelensége teszi próbára. A kérdés az, hogy felismerjük-e, illetve beismerjük-e mindezt, és képesek vagyunk-e tudatosan a művelődés kínálat változtatásával változtatni a tendenciákon.

A sport a székelyföldi közélet mostohagyereke. Az utóbbi években egy-egy szalmalángszerű kivételtől eltekintve a tömegsport és a hivatásos sport egyaránt leépült. Ennek sajnos nemcsak gazdasági, hanem mentalitásbeli okai is vannak. Arról nem is beszélve, hogy az ifjú generáció nem tudott egymaga megbirkózni – az „érett korúak” pedig a saját bűvkörökkel lévén elfoglalva, képtelenek voltak támaszt nyújtani nekik – a hirtelen szabadsággal együtt rájuk tört kísértésekkel. Így sokan már gyerekkoruktól a szappanoperák, a világháló, a nikotin, az alkohol vagy éppen más drog rabjai lettek. Így aztán tanulásra sem igen maradt idejük, a sportról nem is beszélve. A tömegsportrendezvények iránti érdeklődés hanyatlása elszomorító. A hagyományos futó- vagy sifutó-versenyeken alig lézengenek néhányan, az utánpótlásképzés az esetek és a sportágak többségében formális. Sok városban megszűnt a labdarúgás, számos nagy sporthagyományú faluban az egykori dicső sportágaknak nyoma sincs immár. Néhány fecske még azért van. Meg-megnyerjük a jégkorongbajnokságot, teremlabdarúgó-bajnokok is voltunk már egyszer, a gyepabdában is gyűjtöttünk be bajnoki címeket. De az egész Székelyföldön három teremlabdarúgásra alkalmas csarnok van, két uszodának épült, de ma nem üzemelő létesítmény, két fedett jégpálya, alig kéttucat tornaterem. Falvakon a restitúció vagy a modernizáció jegyében sportlétesítményeket szüntettek meg. Egy mondatban: a sportinfrastruktúra hanyatlása messze túlmutat a gazdasági, demográfiai vagy más jellegű negatív változások bármelyikén. Mifelénk csak kevesen hiszik a kétezer éve ismert „mens sana in corpore sano” mondást. És sajnos még kevesebben tesznek azért, hogy a hitetleneket, a tévhitűeket más belátásra bírják.

A jelenlegi modern világban a sport a közösségek, nemzetek állapotának egy sajátos fokmérője. Nem egy sportágban elért eredményre gondolok, hanem a sportágak összességében felmutatott teljesítményre. Elég, ha az Olimpiai Játékok – ugyan nem hivatalosnak tekintett, de rendkívül sokatmondó – érem- vagy pontversenyét végigböngésszük. A kiegyensúlyozott, életerős közösségek számos sportágban alkotnak maradandót, a tudatosan összpontosító kisebb gazdasági potenciállal rendelkezők egy-két sportágra összpontosítanak, de azt eredményesen teszik, és vannak még a „Citius, altius, fortius” jelmondattól eltekintő résztvevők, akik számára kizárólag a részvétel a fontos.

Utószó helyett

A Székelyföld jövőjének kérdése a politikai elit kezében van. A székely közösség az utóbbi évszázad megpróbáltatásai dacára még mindig eléggé életerős ahhoz, hogy önálló életet éljen. Sajnos, a politikai elitről még nem mondható el ugyanez. Az 1989. decemberi események óta eltelt közel tizennégy év távrolról sem volt elegendő ahhoz, hogy a székelyföldi politikai

elit eléggé erőssé váljon ahhoz, hogy a Székelyföld önrendelkezéséért egyértelműen síkraszálljon. Ehelyett a Bukarest-Budapest tengelyen mozogva próbálták a túléléshez szükséges alapfeltételeket biztosítani. Ennek káros mellékhatása az egyre erőteljesebben tapasztalható függőség, kiszolgáltatottság. Az utóbbi években a Székelyföld fejlődésének legnagyobb akadálya a politikai elit érdekegyeztető készségének megromlása. A vonzáskörzetet jelentő városok (Marosvásárhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely) és a régiók versenye egyértelműen rányomta bélyegét az együttműködésre. Természetesen rossz értelemben. Ma a politikai elit szintjén nem is találni egységes Székelyföldben gondolkodó politikát. A háromszékiek Háromszékkel, a csíkiak Csíkkal, a gyergyóiak pedig Gyergyó kérdéseivel foglalatoskodnak. Nem jut egyszerűen idő és energia a nagyobb és bizonyára jelentősebb kérdésekkel foglalkozni. Akkor, amikor az emberek többsége, az önkormányzatok többsége és a gazdasági vagy civil szférabeli szereplők többsége máról holnapra él, nincs helye és nem is igen ildomos a jövő héttel kapcsolatosan gondolkodni vagy a holnaputánról beszélni. A gordiuszi csomó ott lakozik mindnyájunkban. És amíg ez így van, Székelyföld a saját belső gyarmatunk marad.

Csíkszereda, 2003 szeptembere

Jegyzetek

¹ „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.”

² Az új román állam felépítési alapelvei között elsőként az idézett rész szerepel, megelőzve a vallási felekezetek egyenlőségét, a közélet demokratizálódását jelentő általános választójogot vagy a sajtó-, gyülekezeti és véleményszabadságot.

³ Nem tudok ellenállni a kísértésnek, annak dacára, hogy tudom: sajátos esetből nem lehet és főleg nem szabad általános érvényű következtetéseket levonni. Mégis megteszem, és arra kérem az olvasót, tegye meg ő is ugyanezt. Mindketten tudjuk, hogy az ő sajátos esete is hasonlít az enyémhez.